

Figur 1. Örebro universitetens övningsskolemodell

Varje skola/skolområde som tar emot lärarstudenter bildar en **planeringsgrupp** som har till uppgift att planera introduktionen till och genomförandet av VFU samt att planera utvärdering och uppföljning av VFU-perioden. Deltagarna i denna grupp bör vara rektor, förstelärare/särskilt yrkesskicklig lärare, VFU-samordnare och VFU-handledare. Planeringsgruppen bör träffas minst två gånger per termin.

Skolan/skolområdet ansvarar för att samla de studenter som ska genomföra VFU för en **VFU-introduktion**. Skolans VFU-handledare deltar vid introduktionen som bör innehålla en presentation av skolan/skolområdet och av VFU-samordnaren och hans roll samt tid för studenterna att träffa skolans personal och sina VFU-handledare.

Inför en VFU-period genomför student och VFU-handledare ett **planeringssamtal**. Syftet med planeringssamtalet är att skaffa sig en gemensam utgångspunkt för VFU-perioden och tillsammans planera genomförandet utifrån kursens innehåll, mål, bedömningskriterier och aktuella examinationsuppgifter. Detta ska göras i relation till studentens personliga mål och förväntningar. Samtalet förbereds genom att studenten skickar in ett skriftligt underlag via e-post som VFU-handledaren läser igenom innan planeringssamtalet. VFU-handledaren förbereder sig genom att gå igenom dokument som berör kursens VFU.

Med syftet att vägleda och stödja studenten under hela VFU-perioden genomförs **handledningssamtal** löpande mellan student och VFU-handledare. Utgångspunkten för handledningssamtalen är kursens mål och bedömningskriterier.

Avslutningsvis genomför student och VFU-handledare ett **utvärderingssamtal** som dels syftar till att utvärdera VFU-kursen och dels till att genomföra ett bedömningsamtal utifrån kursmål och bedömningskriterier för VFU-

kursen. I utvärderingssamtalet ges också möjlighet att blicka framåt mot en planering inför studentens fortsatta verksamhetsförlagda utbildning och yrkesblivande.

En central del i övningsskolemodellen är *studentseminarierna* vars syfte är att studenterna ska få tillfälle till samtal utifrån VFU-kursens innehåll och erfarenheter under pågående VFU. Innehållet i studentseminariet beslutas i samverkan med studenterna och studentseminariet leds av förstelärare eller VFU-samordnare. Universitetets VFU-lärare deltar också.

Ett *handledarseminarium* genomförs under ledning av VFU-läraren från universitetet och då deltar VFU-handledare men inte studenter. Syftet med seminariet är att universitetslärare och VFU-handledare ska få tillfälle att samtala kring handledning och bedömning av studenter, utifrån kursmål och bedömningskriterier, samt att följa upp den pågående verksamhetsförlagda utbildningen. Handledarseminariets syfte är också att stödja VFU-handledare i sitt uppdrag och rättssäkra bedömningen av studenterna. Det är kursens examinator som fattar beslut om studenternas betyg på VFU. Vid beredningen av betygsbeslutet föreslår universitetets VFU-lärare betyg med utgångspunkt i det underlag för bedömning av VFU som VFU-handledaren dokumenterat i relation till kursens bedömningskriterier.

Avslutningsvis gör planeringsgruppen en *utvärdering och uppföljning* av VFU-perioden.

När VFU-perioden är slut samlar förstelärare eller VFU-samordnare studenterna till *VFU-avslut* då den verksamhetsförlagda utbildningen vid skolan/skolområdet utvärderas. Syftet är att föra ett samtal om förutsättningarna för genomförandet och uppfyllandet av en VFU med god kvalitet.

4.2.3 Från försöksverksamhet till en permanent övningsskolemodell

I februari 2017 fattade dåvarande Lärarutbildningsnämnden beslut³ om att, från och med hösten 2018, organisera all VFU inom lärarutbildningen vid Örebro universitet i enlighet med försöksverksamhetens intentioner och att verksamheten skulle fortsätta även efter det att försöksverksamheten hade avslutats. Bakgrunden till beslutet var erfarenheter från försöksverksamheten som bland annat visade att övningsskolemodellen bidragit till högre kvalitet i VFU och till ökad och förstärkt samverkan mellan lärosäte och övningsskola.

Beslutet om att permanenta övningsskolemodellen innebar att:

- Universitetskansliet fick i uppdrag att utreda om övriga och i så fall vilka andra delar av lärarutbildningen utöver förskolläraryrket, grundläraryrket och ämnesläraryrket som också skulle övergå i försöksverksamhetens organisation. Universitetskansliet kom fram till att det inte var aktuellt låta övriga delar av lärarutbildningen ingå i omorganisationen inför hösten 2018.
- VFU-samordningen på lärarutbildningens kansli fick i uppdrag att uppdatera samverkansdokument och ramavtal och ett nytt ramavtal⁴ för VFU utformades och trädde i kraft 1 september 2018. I det nya ramavtalet skärptes kravet på att VFU-lärare på förskolor och skolor ska ha genomfört handledarutbildning motsvarande minst 7,5 högskolepoäng på avancerad nivå med godkänt resultat 2007 eller senare.

³ ORU 2019/00963-17 – Utdrag ur protokoll från Lärarutbildningsnämnden. NR1/2017.

⁴ ORU 2018/00842 - Ramavtal för Verksamhetsförlagd utbildning (VFU) inom lärarutbildning vid Örebro universitet

- Projektledaren för försöksverksamheten fick i uppdrag att organisera pilotverksamhet för att utveckla formen förHandledarseminariet.
- Projektledaren uppdrogs också att tillsammans med universitetskansliet föreslå nytt ersättningsystem till skolverksamheter inom försöksverksamheten. Frågan fastställdes av universitetsledningen i budget för 2018.
- VFU-samordningen gavs extra resurser för att hantera övergången till att organisera all VFU i enlighet med den övningskolemodell som hade utvecklats under försöksverksamheten. Resurserna användes bland annat till att stärka bemanningen på lärarutbildningskansliet genom att rekrytera en ny VFU-samordnare.
- Universitetskansliet fick i uppdrag att utreda konsekvenser av övergången till försöksverksamhet för studievägledare, kursansvarig och programansvarig.
- VFU-handläggningen fick tillsammans med verksamhetsutvecklare i uppdrag att föreslå förändringar i administrativa system för att hantera övergången till försöksverksamhet. Detta föranledde en upphandling av ett nytt placeringsverktyg (Praxia) för placering av studenter vid VFU.

Övergången till permanent försöksverksamhet med övningskola aktualiserade frågan om hur omfattande handledarutbildning som krävs av VFU-lärarna i skolverksamheten och frågan om hur länge sedan utbildningen genomförts. I slutet av mars 2017 fattade ordförande i dåvarande lärarutbildningsnämnden (LUN) beslut⁵ om att handledarutbildningen ska omfatta minst 7,5 högskolepoäng och ha godkänts 2007 eller senare för VFU-lärare i skolverksamheten.

I januari 2019 genomfördes en omorganisation av lärarutbildningens organisation. VFU-organisationen, som tidigare hade tillhört Universitetskansliet flyttades till institutionen för humaniora och utbildnings- och samhällsvetenskap (HumUS). Inför slutet av den nationella försöksverksamheten i juni 2019 uppdrog fakultetsnämnden för HS, vicedekan för lärarutbildningen att, efter diskussion med kommittén för lärarutbildning (KLU), ta fram ett förslag för diskussion kring framtiden för övningskola och övningsförskola. I diskussionen framkom att den modell för att organisera VFU, som användes före försöksverksamheten påbörjades, brister i rättssäkerhet vid bedömning av studenternas prestationer och därmed inte möter de kvalitetskrav som ställs. Det framkom också att övningskolemodellen bidrar till ökad samverkan mellan lärosäte och skolhuvudmän och kostnadsökningen var lägre jämfört med en modell med trepartssamtal som kräver fler besök i verksamheten. Fakultetsnämnden beslutade därför att permanentandet av övningskola ska fortgå samt att nämndens ordförande skulle aktualisera frågorna kring finansieringsmodellen för VFU med universitetsledningen.

4.3 Lokala uppföljningar och utvärderingar

Samverkan i VFU har utvärderats kontinuerligt under hela försöksverksamheten med övningskola från höstterminen 2014 till och med höstterminen 2019. Utvärderingarna har genomförts av rektorer, VFU-samordnare och VFU-handledare i skolverksamheten samt av universitetets VFU-lärare och i viss mån även av studenter. Under vårterminen 2020 genomförs en kompletterande utvärdering av erfarenheter av handledar- och studentseminarier och resultatet av den kommer, tillsammans med resultat av tidigare utvärderingar, ligga till grund för ett fortsatt utvecklingsarbete kring övningskolemodellen vid Örebro universitet.

⁵ ORU 2017/01475 – Godkänd VFU-handledarutbildning inom lärarutbildning vid Örebro universitet

Det är VFU-samordningen vid Örebro universitet som ansvarar för uppföljningen av ramavtalet för samverkan kring VFU. Efter varje avslutad hösttermin genomför VFU-samordningen en utvärdering i form av en enkät med rektorer och VFU-samordnare i skolverksamheten inom respektive program. Universitetets VFU-lärare genomför också en utvärdering genom att fylla i ett ORU Survey-formulär som sedan sammanställs av VFU-samordningen. Därefter samlar VFU-samordningen verksamhetsgrupper med rektorer och VFU-samordnare från skolverksamheten för en programvis uppföljning. Resultatet av de utvärderingar som genomförts av skolverksamheten och av universitetets VFU-lärare går då igenom och verksamhetsgrupperna beslutar vilka frågor man vill skicka vidare till styrgruppen för VFU. Styrgruppen sammanträder varje termin en vecka efter verksamhetsgruppernas möten och där förs verksamhetsgruppernas frågor vidare till beslutsfattande chefer. I styrgruppen finns representanter från lärarutbildningens ledning, projektledare för övningsskola, studentrepresentant, programansvariga, externt sakkunnig och skolhuvudmän.

Nedan följer en sammanställning av resultatet av de utvärderingar som genomfördes av rektorer och VFU-samordnare inom respektive program höstterminen 2018 och höstterminen 2019. Utvärderingarna genomfördes i form av enkäter och sammanställningen fokuserar på de öppna frågor som rör samverkan och student- och handledarseminarier. Dessa frågor i enkäten riktar sig endast till övningsskolor. Organisationen kring och syftet med dessa seminarier beskrivs i avsnitt 4.2.2.

Presentationen av resultaten av de utvärderingar som har gjorts under försöksverksamheten är inte fullständiga sammanställningar av resultaten. Den bygger istället på ett selektivt urval av kommentarer som har bedömts vara värdefulla för den fortsatta utvecklingen av övningsskolemodellen. Utvärderingarnas resultat i sin helhet finns att ta del av via lärarutbildningens kansli.

Förskolläraryrket

I utvärderingen som genomfördes höstterminen 2018 svarade 27 av 42 skolor. Av de skolor som besvarade enkäten var 23 övningsskolor. I utvärderingen framkommer att de svarande uppfattar att studentseminarierna överlag fungerat bra. Kommentarer visar att kontakterna med universitetets VFU-lärare uppskattas och att innehåll och diskussioner i studentseminarierna upplevs givande. I kommentarerna framkommer behov av att tydliggöra studentseminariets syfte, innehåll och upplägg i god tid så att förväntningarna på alla deltagare är tydliga. Det framkommer också att samverkan med studenterna kring innehållet i seminariet kan förbättras. När det gäller handledarseminariet så är kommentarerna i utvärderingen i huvudsak positiva. VFU-handledarna uppskattar möjligheten att få stöd i bedömningsfrågor av universitetets VFU-lärare. I kommentarerna om handledarseminariet framkommer önskemål om att kommunikationen med universitetets VFU-lärare kan förbättras inför handledarseminariet.

I utvärderingen från höstterminen 2019 svarade 20 av 31 skolor varav alla var övningsskolor. Resultatet av utvärderingen av studentseminariet överensstämmer till viss del med resultatet från höstterminen 2018, men önskemålen om att tydliggöra innehåll och ramar för studentseminariet samt deltagarnas roller framträder i större utsträckning. Kommentarer om handledarseminariet är fortfarande överlag positiva men det uttrycks också önskemål om att universitetets VFU-lärare ska kunna anpassa innehållet utifrån VFU-handledarnas förutsättningar och behov. Till exempel framkommer önskemål om att fokusera innehållet på aktuell forskning i handledarseminarier där VFU-handledarna redan är väl förtrogna med kursens mål och betygsriterier och hur de ska bedömas.

Grundläraryrket

I utvärderingen som genomfördes höstterminen 2018 svarade 27 av 60 skolor. Av de skolor som besvarade enkäten var 19 övningsskolor. Kommentarer om *studentseminarierna* visar att de flesta tycker att det har fungerat bra, med relevanta frågor och diskussioner. Ett fåtal kommentarer visar att det finns en oklarhet kring studentseminariets innehåll och vilka som ska delta samt att kommunikationen med universitetets VFU-lärare inte fungerat bra inför studentseminariet.

När det gäller *handledarseminarierna* är kommentarerna i utvärderingen korta och inte så uttömmande. De flesta kommentarer är positiva, ett fåtal beskriver även här svårigheter i kommunikationen med universitetets VFU-lärare.

Höstterminen 2019 deltog 22 skolor (samtliga var övningsskolor) av totalt 44 skolor i utvärderingen av samverkan kring VFU. I kommentarerna som rör *studentseminarierna* så framkommer det att flera skolor inte genomfört dessa under VFU-perioden. Orsaker som beskrivs ligga bakom är att man inte tilldelats någon VFU-lärare från universitetet eller att kontakten med VFU-läraren inte fungerat. Ett fåtal skolor genomförde studentseminariet utan VFU-lärare från universitetet.

Även *handledarseminarierna* verkar ha genomförts i lägre utsträckning den här terminen och i kommentarerna kring detta framgår inte orsaken. I de fall student- och handledarseminarierna har genomförts är kommentarerna positiva.

Ämneslärarprogrammet

I utvärderingen från höstterminen 2018 svarade 17 skolor av 28 och 14 av de skolor som svarade var övningsskolor. I kommentarerna framkommer att i de fall *studentseminarierna* har genomförts så har genomförandet och kontakterna med universitetets VFU-lärare överlag fungerat bra. I ett par kommentarer uttrycks önskemål om att studenterna ska vara bättre förberedda inför studentseminariet. Det framkommer också att ett fåtal av de skolor som svarat, inte har genomfört studentseminarier den här terminen.

Några av kommentarerna kring *handledarseminarierna* uttrycker positiva erfarenheter av att få diskutera bedömningsfrågor med universitetets VFU-lärare. Andra kommentarer visar att det finns behov av att kunna anpassa innehållet i handledarseminarierna när handledarna redan har stor erfarenhet av bedömning av VFU-studenter och då istället fokusera på aktuella frågor inom pedagogisk forskning. Svårigheter med att hitta passande tider för handledarseminariet framkommer också i kommentarerna som uttrycker önskemål om längre framförhållning.

I utvärderingen från höstterminen 2019 svarade 21 skolor av 32 och 19 av de skolor som svarade var övningsskolor. I kommentarerna om *studentseminarierna* framkommer synpunkter på att gruppstorleken påverkar seminariets kvalitet, om gruppen är för stor upplevs diskussionen inte lika engagerad. Det framkommer också synpunkter på att studentseminariets innehåll och upplägg inte klargjorts tydligt i förväg och att studenterna i vissa fall är dåligt förberedda. I de fall studenterna varit förberedda och grupperna varit lagom stora upplevs studentseminarierna vara givande.

Handledarseminarierna genomfördes de i något mindre utsträckning jämfört med studentseminarierna under denna termin. I några kommentarer kring detta lyfts det fram att man inte fått kontakt med universitetet. Ett par skolor har genomfört handledarseminariet i samband med studentseminariet på grund av svårigheter att hitta tider som passar. Andra kommentarer visar att skolorna upplever svårigheter med att organisera handledarseminariet tillsammans med andra kommuner och att instruktionerna kring detta varit otydliga från universitetet.

VFU-handledare i skolverksamheten

Efter VFU-perioden höstterminen 2019 genomfördes en utvärdering av VFU-handledarnas erfarenheter av *handledarseminariets* form och innehåll. Utvärderingen gjordes gemensamt för alla program. Av de 134 handledare som besvarade enkäten hade 87 deltagit i handledarseminarium under höstterminen 2019 och i deras kommentarer kring detta framkommer att erfarenheterna av handledarseminariet överlag är positiva. Både formen och innehållet kommenteras positivt och möjligheten att få diskutera bedömningsfrågor med universitetets VFU-lärare uppskattas i många kommentarer. Flera kommentarer uttrycker också att det är värdefullt att

genomföra handledarseminariet tillsammans med andra kommuner för att dela fler erfarenheter och öka likvärdigheten i bedömningen av VFU-studenter. I de förslag på förbättringar som framkommer i enkäten kommenterar flera att handledarseminariet behöver genomföras tidigare i VFU-perioden. Önskemål om längre framförhållning med att boka in handledarseminariet uttrycks också i kommentarerna. I ett par kommentarer uttrycks också önskemål om att universitetet ska bidra med nyheter och aktuell forskning utöver handledning och diskussion kring bedömning av VFU-studenter.

Universitetets VFU-lärare

Här följer ett urval av kommentarer från resultatet av de utvärderingar av student- och handledarseminarierna som universitetets VFU-lärare genomfört. Höstterminen 2016 skickades formuläret till 14 VFU-lärare varav 11 svarade. Vid den utvärdering som gjordes vårterminen 2017 var svarsfrekvensen 5 av 6.⁶

VFU-lärarnas kommentarer om *studentseminarierna* visar att kvaliteten på seminarierna varierar mellan olika skolor. I de fall skolorna planerat och förberett innehåll har studentseminariet fungerat bra och lett till givande diskussioner. I de fall har det varit otydligt för skolorna att de, i samverkan med studenterna, ansvarar för studentseminariets innehåll har universitetets VFU-lärare fått en mer central roll i studentseminariet än vad som var tanken. I de kommentarer som rör förslag på förbättringar av studentseminariet framkommer utbildning i seminarieledarskap för skolverksamheten, att öka studenternas delaktighet genom att låta dem leda seminariet samt möjligheten att dela goda exempel på innehåll mellan skolor.

I VFU-lärarnas kommentarer om *handledarseminarierna* framkommer att de upplever att skolverksamheten överlag uppskattar möjligheten att diskutera och få stöd i arbetet med bedömning av studenter utifrån kursens mål och betygskriterier. I några kommentarer lyfts positiva erfarenheter av att genomföra handledarseminariet med flera VFU-handledare från flera olika skolor där diskussionen kring bedömning kan göras på ett mer generellt plan. Kommentarer ger också uttryck för att handledarseminariet bör vara längre än en timme och gärna förläggas tidigt under VFU-perioden.

Studenter

Höstterminen 2019 genomfördes en utvärdering av studentseminariet med de studenter som genomfört sin första VFU inom UVK I. Av de 57 studenter som genomförde utvärderingen hade 46 deltog i studentseminarium i samband med sin VFU. Flera av kommentarerna visar att studenterna tycker att studentseminariet varit intressant och givande och att möjligheten att påverka innehållet uppskattades. Andra kommentarer uttrycker att studenterna fått information om studentseminariet och möjligheten att påverka dess innehåll för sent. Tidigare och tydligare information om studentseminariets syfte och upplägg efterfrågades också i kommentarerna.

Sammanfattning

Sammanfattningsvis visar de utvärderingar som genomförts lokalt på Örebro universitet att både *studentseminarier* och *handledarseminarier* överlag fungerar bra och upplevs intressanta och givande av deltagarna. Samtidigt framkommer det att kommunikationen kring seminarierna mellan lärosätet och skolverksamheten kan förbättras.

Det finns ett behov av att klargöra *studentseminariernas* syfte, innehåll och upplägg i god tid så att förväntningarna på alla deltagare är tydliga., framförallt inom forskolläroprogrammet och ämnesläroprogrammet. Samverkan med studenterna kring innehållet i studentseminarierna kan också förbättras.

⁶ Universitetets VFU-lärare har genomfört utvärderingar varje termin från HT14-VT19. Utvärderingarnas resultat i sin helhet finns att ta del av via lärarutbildningens kansli.

Skolverksamheten uppskattar möjligheten att diskutera och få stöd i arbetet med bedömning utifrån kursens mål och betygskriterier med universitetets VFU-lärare i samband med *handledarseminariet*. Utvärderingarna visar också att det finns önskemål hos skolverksamheten om att innehållet i handledarseminariet ska kunna anpassas utifrån VFU-handledarnas behov och även innefatta aktuell forskning. De framkommer också önskemål, både från skolverksamheten och från universitetets VFU-lärare, att handledarseminariet ska genomföras tidigt under VFU-perioden.

4.4 Nationella uppföljningar och utvärderingar

Här följer en presentation av nationella uppföljningar och utvärderingar som rör övningsskola.

Universitetskanslersämbetet (UKÄ) fick i mars 2015 i uppdrag av regeringen att följa upp och utvärdera om och i så fall hur, försöksverksamheten bidragit till att höja kvaliteten inom VFU. Uppdraget skulle genomföras i dialog med Universitets- och högskolerådet (UHR) samt de lärosäten och skolhuvudmän som omfattas av försöksverksamheten. Utvärderingen är till skillnad från de utbildningsutvärderingar som UKÄ gör, inte kopplad till examenstillstånden. Utvärderingen omfattar både delutvärderingar och en slututvärdering. I december 2017 lämnade UKÄ en delrapport. I september 2019 redovisade UKÄ resultatet av en fallstudie och slutrapporten lämnades i april 2020. Resultatet av rapporterna sammanställs i korthet nedan.

4.4.1 Delrapport från UKÄ 2017

Delutvärderingen omfattar samtliga lärosäten med examenstillstånd för de aktuella lärarutbildningarna men fokuserar på de 15 lärosäten som deltog i försöksverksamheten. Det empiriska materialet utgörs av ett frågeformulär som samtliga lärosäten svarat på och en fördjupningsstudie som omfattar en enkät och platsbesök med intervjuer. Tre kvalitetsaspekter är centrala för utvärderingens genomförande: koncentration, kompetens och samverkan.

Koncentration

Delrapporten visar att lärosäten som deltog i försöksverksamheten åstadkom en högre koncentration av studenter genom att placera dem vid färre skolor och att lärosäten som hade en genomtänkt och tydlig organisation för försöksverksamheten kommunicerade mer framgångsrikt med alla parter inför VFU. Koncentrationen av studenter och handledare ökade möjligheterna till erfarenhetsutbyte, kollegialt lärande, samt pedagogiska samtal och ökade också övningsskolornas ansvarstagande för VFU-studenterna. Många skolhuvudmän och skolor blev dock utan VFU-studenter, vilket riskerar att minska deras möjlighet att rekrytera nyexaminerade behöriga lärare. Delrapporten visar också att hög koncentration av studenter vid VFU-placering lämpar sig mindre bra för förskollärarytelse och för vissa ämnen inom ämneslärarutbildning.

Kompetens

Resultatet tyder på att den totala andelen lärare med en handledarutbildning om minst 7,5 högskolepoäng var högre vid övningsskolorna jämfört med andra skolor. Den ökade handledarkompetensen bidrog till en mer likvärdig bedömning av studenternas VFU och handledarna upplevde också fler möjligheter till erfarenhetsutbyte och pedagogiska samtal till förmån för skolutveckling på övningsskolan.

UKÄ framhåller i delrapporten att lärosätena ytterligare bör prioritera handledarutbildning i samverkan med skolhuvudmän.

Samverkan

I delrapporten framkommer att trepartssamtal utvecklades både i omfattning och innehåll inom Försöksverksamheten och att det finns ett kontinuerligt behov av kompetensutveckling för VFU-lärare som genomför trepartssamtal. Kombinationstjänster för lärare i övningsskolan och vid lärosätet var fortfarande sällsynt, men förekom i något högre grad inom försöksverksamheten med övningsskolor än utanför densamma. I delrapporten rekommenderas att lärosäten och skolhuvudmän bör underlätta för lärarutbyte för att bidra till en mer sammanhållen lärarutbildning. Bedömaregruppen uppmanar också lärosäten som deltar i

försöksverksamheten att följa upp, utvärdera och dela med sig av lärdomar och av arbetssätt som har gynnat kvaliteten i VFU, både lokalt, regionalt och nationellt.

Sammanfattning av UKÄ:s delrapport från 2017

Sammanfattningsvis visar delrapportens resultat att nära samverkan mellan lärosäten och övningsskolor på flera sätt bidragit till högre kvalitet i VFU. En genomtänkt organisering och implementering av försöksverksamheten med övningsskolor har möjliggjorts via nyckelfunktioner som utvecklats vid lärosäten och vid övningsskolor, vilket också ökat ansvarstagandet för studenternas VFU och bidragit till att avståndet mellan övningsskolor och lärosäte av parterna upplevts minska.

4.4.2 Fallstudie från UKÄ 2019

Under 2018 - 2019 genomförde bedömargruppen uppföljande platsbesök med intervjuer i fokusgrupper med representanter från lärosätet, övningsskolor, skolhuvudmän samt studenter.

Bedömargruppens viktigaste slutsats är att lärosätena visade flera gemensamma positiva resultat. Kunskapen om lärarutbildning hade ökat påtagligt hos personalen vid övningsskolorna. Den ökade kunskapen innebar ett större ansvarstagande för verksamhetsförlagd utbildning (VFU) och bedömargruppen noterade ett större engagemang även hos skolhuvudmän och rektorer. Samverkande parter framhöll betydelsen av satsningen på handledarutbildning och hur den gynnar samarbete, kollegialt lärande och rättssäker bedömning av studenternas professionsutveckling. De samverkande parterna uttryckte överlag att koncentrationen av studenter och handledare, satsningen på handledarutbildning, samt den förtydligade strukturen för samverkan måste bibehållas och utvecklas vidare.

I fallstudien identifierades utmaningar i form av ambitionen att ge särskilt yrkesskickliga lärare utrymme i högskoleförlagda kurser, att utveckla gemensamma forsknings och utvecklingsprojekt, samt att integrera studenternas självständiga arbeten i ämnes- och skolutveckling. Avslutningsvis framhåller bedömargruppen hur både lärosätet och skolhuvudmännen påverkas av personalomsättningen i skolan vilket förändrar möjligheten att bibehålla uppbyggda strukturer för samverkan.

4.4.3 Slutrapport från UKÄ 2020

I april 2020 kom UKÄ:s slutrapport om försöksverksamheten där förutsättningarna för VFU vid övningsskolor jämförs med förutsättningarna för VFU vid andra skolor, fortfarande med fokus på de tre centrala kvalitetsaspekterna: koncentration, kompetens och samverkan.

Koncentration

I slutrapporten bekräftas de resultat som framkom om koncentration i delrapporten; lärosäten som deltog i försöksverksamheten åstadkom en högre koncentration av studenter vilket ökade möjligheterna till erfarenhetsutbyte, kollegialt lärande, samt pedagogiska samtal och ökade också övningsskolornas ansvarstagande för VFU-studenterna. Slutrapporten visar dessutom att hälften av lärosätena som deltog i försöksverksamheten hade svårt att upprätthålla en hög koncentration av studenter i övningsskolorna, bland annat på grund av få sökande och distansutbildningar som gör att studenterna sprids geografiskt.

UKÄ rekommenderar lärosäten och skolhuvudmän att avtala om ramverk för koncentrationen av studenter och VFU-handledare vid övningsskolor som lämpar sig för verksamheten och regionen för att ge studenter och VFU-handledare fler tillfällen till erfarenhetsutbyte. I slutrapporten framkommer också att lärosäten bör vara uppmärksamma på att koncentrationen till vissa VFU skolor inte utarmar övriga VFU-skolor på strukturer för samverkan.

Kompetens

Den ökade andelen lärare med en handledarutbildning om minst 7,5 högskolepoäng vid övningsskolorna jämfört med andra skolor bekräftas i slutrapporten och satsningen på handledarutbildning tydliggjort att VFU-handledarna är lärarutbildare och också förbättrat samarbetet och lärandet mellan handledarna. I slutrapporten framkommer att regelbunden handledning av VFU-handledare med tid för sitt uppdrag är den enskilt viktigaste faktorn för kvaliteten i VFU enligt de nyexaminerade lärare som intervjuades av UKÄ. Övningsskolor, skolhuvudmän och lärosäten har däremot haft problem med personalrörlighet som medfört att kompetens försvunnit så att strukturer för samverkan inom organisationen för VFU periodvis har påverkats negativt.

I enlighet med tidigare delrapport rekommenderar UKÄ lärosäten och skolhuvudmän att prioritera satsningarna på handledarutbildning och utveckla organisationen för genomförandet och förutsättningarna för VFU-handledares deltagande. Ersättningssystemet och villkoren för VFU-handledning bör ses över för att säkerställa fortsatt kvalitetsutveckling av VFU inom lärarutbildningarna.

Samverkan

Slutrapporten visar att den organisation för samverkan som har utvecklats inom försöksverksamheten har tydliggjort ansvarsfördelningen mellan lärosätet och skolhuvudmän. Flera lärosäten menar att det har bidragit till större tillit och mer dialog mellan parterna. Kunskapen om lärarutbildning har ökat vid övningsskolorna, även hos rektorer och skolhuvudmän. Genom den ökade kunskapen har det blivit ett gemensamt ansvar att tillsammans med lärosätet utbilda skickliga lärare. Slutrapporten visar också att lärarutbyten överlag är fortsatt sällsynta trots att lärosätena enligt förordningen skulle sträva efter att använda särskilt yrkesskickliga lärare inom VFU och andra delar av utbildningen. Även om det inte ingick i förordningens villkor för att delta, planerade många lärosäten för gemensamma forsknings- och utvecklingsprojekt inom ramen för försöksverksamheten. Sammantaget har inte forsknings- och utvecklingsarbete genomförts i den utsträckning som de samverkande parterna förväntade sig.

UKÄ rekommenderar lärosäten och skolhuvudmän att regelbundet följa upp och utveckla de avtal som reglerar samverkan för att förtydliga ansvarsfördelningen och ytterligare utveckla organisationen för VFU. Vidare rekommenderar UKÄ regeringen att se över möjligheterna att underlätta för lärosäten och skolornas huvudmän att inrätta kombinationstjänster som är jämförbara med de så kallade förenade anställningar som finns inom vårdområdet.

Sammanfattning av UKÄ:s slutrapport

UKÄ har i utvärderingen identifierat flera kvalitetshöjande faktorer i VFU inom försöksverksamheten med övningsskolor för kvalitetsaspekterna koncentration och kompetens. UKÄ konstaterar även att en nära samverkan mellan lärosäten och huvudmän med övningsskolor på flera sätt bidragit till högre kvalitet i VFU men att samverkansfrågorna fortsatt kräver utvecklingsarbete.

4.5 Regeringens fortsatta satsningar på övningsskolor

I regeringens budgetproposition för 2020 fortsätter utbildningsdepartementets satsning på övningsskolor vilket innebär att ytterligare 10 miljoner kronor per år fördelas för övningsskolor. Tillsammans med den tidigare satsningen innebär det att 55 miljoner kronor fördelas årligen till vidareutveckling av övningsskolemodellen. I den sakpolitiska överenskommelsen mellan Socialdemokraterna, Centerpartiet, Liberalerna och Miljöpartiet de gröna råder enighet om att lärarutbildningen ska reformeras. I oktober 2019 fick två utredare i uppdrag att lämna förslag på åtgärder för ökad kvalitet i lärarutbildningen samt åtgärder för att underlätta för fler att bli lärare. I uppdraget ingick att föreslå hur kopplingen mellan teori och praktik kan stärkas i lärarutbildningen och i uppdragsbeskrivningen framhålls betydelsen av försöksverksamheten med övningsskolor och att utredningen ska ge förslag på hur dessa kan utökas och permanentas. Uppdraget slutredovisades 30 mars 2020. Utredningen är

inte offentlig men bereds under våren för att lämnas på remiss i höst. Förslagen är planerade att träda i kraft 2022.

5. Slutsatser

De utvärderingar som genomförts lokalt på Örebro universitet tyder på att övningsskolemodellen med studentseminarium och handledarseminarium överlag fungerar bra. Seminarierna upplevs intressanta och givande av deltagarna. Skolverksamheten uppskattar möjligheten att diskutera och få stöd i arbetet med bedömning utifrån kursens mål och betygskriterier med universitetets VFU-lärare. Det framkommer också att kommunikationen kring seminarierna mellan lärosätet och skolverksamheten kan förbättras och att det finns behov av att klargöra seminariernas syfte, innehåll och upplägg i god tid så att förväntningarna på alla deltagare är tydliga.

I den nationella utvärderingen av försöksverksamheten med övningsskola har UKÄ identifierat flera kvalitetshöjande faktorer i VFU för kvalitetsaspekterna koncentration, kompetens och samverkan. UKÄ rekommenderar lärosäten att fortsätta utvecklingen av dessa aspekter där de menar att framförallt samverkansfrågorna kräver fortsatt arbete.

Samverkan med skolverksamheten har varit och kommer fortsättningsvis att vara en viktig förutsättning för utvecklingen av övningsskolemodellen vid Örebro universitet.

Sammanfattningsvis visar underlaget att övningsskolemodellen vid Örebro universitet kan utvecklas genom att:

- arbeta för att åstadkomma och bibehålla en koncentration av studenter vid övningsskolor/övningsskoleområden som både ger studenterna och VFU-handledarna fler tillfällen till erfarenhetsutbyte och samtidigt lämpar sig för verksamheten och regionen.
- utveckla student och handledarseminariet i nuvarande övningsskolemodell.
- säkerställa tillgången till utbildade VFU-handledare genom att utveckla formerna för handledarutbildning.
- utveckla formerna för samverkan t ex. genom att arbeta med adjungerade adjunkter, praktikinära forskningsprojekt inom ramen för Utveckling, Lärande, Forskning (ULF) och forskningsbaserat lärande.
- låta fler studenter utvärdera övningsskolemodellen eftersom relativt få studenter som deltagit i de utvärderingar som genomförts tidigare och studenternas perspektiv är ett viktigt underlag för fortsatt utveckling av övningsskolemodellen.

Avslutningsvis är följande utmaningar viktiga att beakta i det kommande utvecklingsarbetet:

- uppnå balans mellan en ökad koncentration av studenter på färre övningsskolor och övningsskoleområden och samtidigt säkerställa god samverkan med skolhuvudmän i hela regionen.
- säkerställa att studenter som gör tre av fyra VFU-perioder på samma övningsskola får ta del av verksamheten på skolor med olika förutsättningar som till exempel storlek på kommunen och socioekonomiska förhållanden.
- säkerställa rättssäker och likvärdig bedömning av VFU i den nuvarande modell där inte trepartssamtal genomförs mellan VFU-handledare, universitetets VFU-lärare och student) vilket ställer höga krav på handledarnas kompetens

- säkerställa att studenter placeras hos VFU-handledare med adekvat utbildning med avseende på ämnen och åldersgrupper.

6. Referenser

Utbildningsdepartementet. 2008. *En hållbar lärarutbildning. Betänkande av Utredningen om en ny lärarutbildning*. SOU 2008:109

UKÄ. 2017. *Uppföljning och utvärdering av försöksverksamhet med övningsskolor och övningsförskolor inom lärar- och förskollärarytbildning. Delrapport*. Rapport 2017:13

UKÄ. 2019. *Övningsskolor och övningsförskolor – Fallstudie inom lärar- och förskollärarytbildning*. Rapport 2019:18

UKÄ. 2020. *Utvärdering av försöksverksamhet med övningsskolor inom lärarutbildning. Slutrapport*. Rapport 2020:5

Utvärderingar av försöksverksamheten med övningsskolor som genomförts lokalt av Örebro universitet finns att ta del av i sin helhet via lärarutbildningens kansli.

Dokumentation från möten i verksamhetsgrupper och i styrgruppen för VFU finns tillgänglig på lärarutbildningens sida på oru.se: www.oru.se/utbildning/lararutbildning/vfu/aktuellt2